

УДК 376.33-056.5.037:796.1/3.012-2(045)

Н. П. ГОЛЕВА

старший викладач

А. А. ІВАХНЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент

Запорізький національний технічний університет

ЗДІБНІСТЬ ГЛУХИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО КООРДИНОВАНості РУХІВ ТА ЇЇ КОРЕКЦІЯ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті досліджено особливості розвитку здібності до координованості рухів глухих дітей початкової ланки навчання. Зазначено, що в дослідженні взяли участь 242 дитини 7–10 років, із них 128 глухих дітей. Визначено показники розвитку здібності глухих дітей до координованості рухів та порівняно з їх однолітками зі збереженим слухом. Виявлено відставання вищевказаних показників глухих дітей молодшого шкільного віку порівняно з їхніми однолітками зі збереженим слухом. Експериментально перевірено ефективність корекційного впливу спеціально підібраних рухливих ігор на здібність до координованості рухів глухих дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: діти, школа, глухота, координованість, рухи, корекція.

Питання корекції, розвитку, інтеграції глухих дітей у суспільство є найбільш актуальними для системи спеціальної освіти на сучасному етапі розвитку нашої країни [13]. Необхідно створювати оптимальні умови для їх виховання й розвитку, своєчасної діагностики та ефективної корекції порушень як фізіологічного, так і фізичного характеру, психолого-педагогічної реабілітації й соціальної адаптації. Сучасні дослідники зробили значний внесок у дослідження проблем розвитку, навчання й виховання дітей із вадами слуху (Н. Байкіна [1], Р. Боскіс [2], В. Засенко [4], І. Ляхова [7] та ін.). Доведено, що ураження слуху призводить до низки вторинних відхилень, насамперед, до затримки мовленнєвого розвитку, що порушує взаємозв'язок із довкіллям, позначається на розвитку пізнавальних процесів зазначеної категорії дітей. Порушення слухової функції впливає також на стан рухового аналізатора й оволодіння різними видами рухових дій, унаслідок чого виникають особливості розвитку психомоторної функції глухих дітей.

Здібність до координованості рухів як психомоторна якість відображає виразність (налагодженість) у людини координаційних механізмів (Є. Ільїн [5]). Координованість рухів – це здатність до раціонального прояву фізичних якостей і перебудови рухових дій у конкретних умовах на основі наявного запасу рухових умінь і навичок. Вона має важливе значення в екстремальних умовах рухової діяльності, особливо в умовах дефіциту простору й часу. Але навіть у відносно простих за координацією роботи нервово-м'язового апарата рухах (ходьба, біг, плавання тощо) високий рівень координованості сприяє зменшенню енерговитрат на одиницю виконаної роботи через постійне пристосування кінематичних і динамічних па-

раметрів відповідних рухів (довжина кроку, траєкторія руху ланок тіла, темп, величина зусилля тощо) до поточних функціональних можливостей людини. Координованість рухів тісно пов'язана зі здібністю до оцінки й регуляції динамічних і просторово-часових параметрів рухів [11].

Доведено, що особливості розвитку координованості рухів глухих дітей молодшого шкільного віку зумовлені стійким порушенням слуху, недостатнім розвитком мовленнєвої функції, функціональним порушенням деяких фізіологічних систем (вестибулярний апарат, серцево-судинна й дихальна системи), зниженням рухової активності та недостатнім моторним досвідом (Н. Байкіна [1], Н. Лещій [6], І. Ляхова [7], О. Форостян [12] та ін.).

У багатьох науково-методичних і фахових джерелах розкрито позитивний вплив занять фізичною культурою, зокрема рухливими іграми, на організм дітей із психофізичними особливостями й виявлено, що фізичне виховання, крім оздоровчого та корекційного впливу, є потужним стимулятором розвитку психомоторної сфери глухих дітей. Незважаючи на значну кількість досліджень щодо ролі гри в житті дитини, виявлено, що недостатньо уваги приділяють дослідженню впливу спеціально розроблених рухливих ігор на покращення здібності глухих дітей молодшого шкільного віку до координованості рухів. Виходячи з цього, було визначено тему дослідження: “Дослідження здібності глухих дітей молодшого шкільного віку до координованості рухів та її корекція засобами рухливих ігор”.

Тема дослідження пов'язана з реалізацією Державної національної програми “Освіта” (“Україна XXI століття”), Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті.

Мета статті – визначити показники розвитку здібності глухих дітей 7–10 років до координованості рухів та експериментально перевірити ефективність впливу корекційної методики (з переважним використанням спеціально підібраних рухливих ігор) на розвиток вищевказаної здібності глухих дітей у процесі фізичного виховання.

Завданнями дослідження є: аналіз стану проблеми розвитку координованості рухів глухих дітей у теорії та практиці корекційної роботи; визначення показників розвитку здібності до координованості рухів глухих дітей 7–10 років та їх однолітків зі збереженим слухом і проведення порівняльного аналізу вихідних даних; експериментальна перевірка ефективності впливу корекційної роботи з розвитку вищевказаної здібності глухих дітей 7–10 років засобами рухливих ігор у процесі фізичного виховання.

Методи дослідження: для вирішення поставлених завдань ми застосували теоретичні (вивчення й аналіз науково-методичної літератури, узагальнення психолого-педагогічного досвіду з проблеми дослідження), емпіричні методи (педагогічні спостереження й тестування) та методи математичної статистики.

Контроль координованості рухів глухих школярів молодших класів визначався із застосуванням тестів “Переступання гімнастичної палиці (тест Павлика)” [15] та “Тести-вправи для визначення рухової пам'яті” [10].

Для проведення дослідження було сформовано: контрольну групу глухих дітей (КГ1) 7–10 років (29 хлопчиків і 34 дівчинки), контрольну групу дітей зі збереженим слухом (КГ2) 7–10 років (65 хлопчиків і 49 дівчаток) та експериментальну групу глухих дітей (ЕГ) цієї самої вікової категорії (33 хлопчики і 32 дівчинки). Склад КГ1 та ЕГ глухих дітей молодшого шкільного віку був максимально наближеним за ступенем порушення слухової функції: втрата слуху становила 75–80 дБ і більше за класифікацією Л. Неймана.

При дослідженні координованості глухих дітей молодшого шкільного віку за допомогою тесту “Переступання гімнастичної палиці” (рис. 1 і рис. 2) ми встановили, що результати глухих дітей КГ1 і ЕГ суттєво не відрізняються. Обраховані значення t-критерію не перевищують критичного значення при $\alpha=0,05$. Різниця результатів між зазначеними групами глухих дітей молодшого шкільного віку незначна й становить у хлопчиків від 1,06% до 2,75%; у дівчаток – від 0,98% до 1,44%.

Однак порівняння результатів вищезазначеного тесту в групах глухих школярів і школярів зі збереженим слухом вказує на суттєве відставання перших від других ($P<0,05$). Різниця результатів між цими групами з 7 до 10 років становить від 7,51% до 20,03% та зберігається протягом цього вікового періоду.

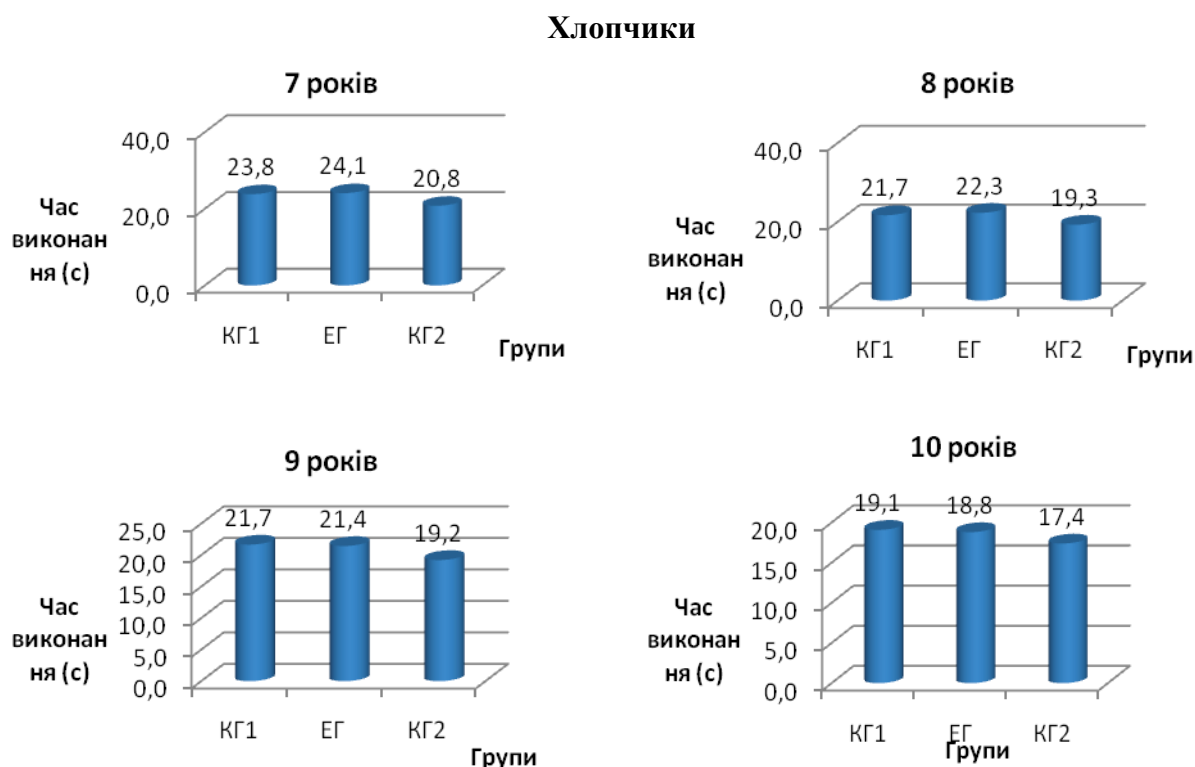

Рис. 1. Вихідні показники розвитку здібності до координованості рухів глухих хлопчиків 7–10 років та їх однолітків зі збереженим слухом за тестом “Переступання гімнастичної палиці”

Порівняння середніх результатів глухих хлопчиків і дівчаток свідчить, що показники координованості хлопчиків усіх вікових груп дещо кращі за показники дівчаток. У 7 років час виконання тестового завдання у хлопців краще в середньому на 0,69 с, у 8 років – на 0,41 с, у 9 років – на 0,37 с, у 10 років різниця збільшується до 2,47 с.

При виконанні тесту “Переступання гімнастичної палиці” глухі учні молодшого шкільного віку найчастіше стикалися з такими труднощами: 1) під час переступання вибивали ногою палицю з рук; 2) мали труднощі в збереженні рівноваги; 3) випрямляли тулуб; 4) повільно виконували рухове завдання.

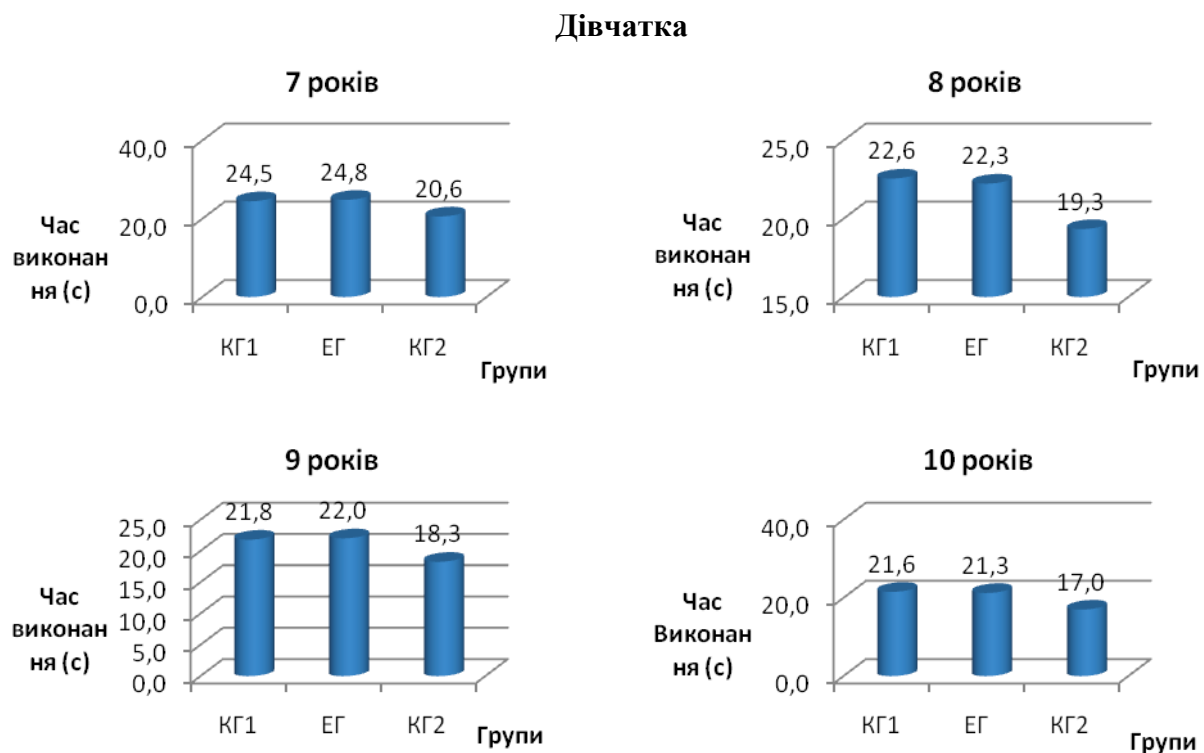

Рис. 2. Вихідні показники розвитку здібності до координованості рухів глухих дівчаток 7–10 років та їх однолітків зі збереженим слухом за тестом “Переступання гімнастичної палиці”

На недостатню координованість рухів глухих дітей вже було вказано в ранніх наукових дослідженнях І. Мусатова [8], З. Пуніної [9] та ін.

За результатами тестового випробування “Визначення рухової пам’яті” в глухих дітей 7–10 років КГ1 і ЕГ не було виявлено істотних розбіжностей (рис. 3 і рис. 4). Різниця між показниками цих груп становила від 0% до 12,5%. Однак між глухими дітьми ЕГ та їх однолітками зі збереженим слухом КГ2 спостерігалася різниця результатів від 15,6% до 38,6%, що вказує на недостатній розвиток рухової пам’яті дітей першої групи.

Хлопчики

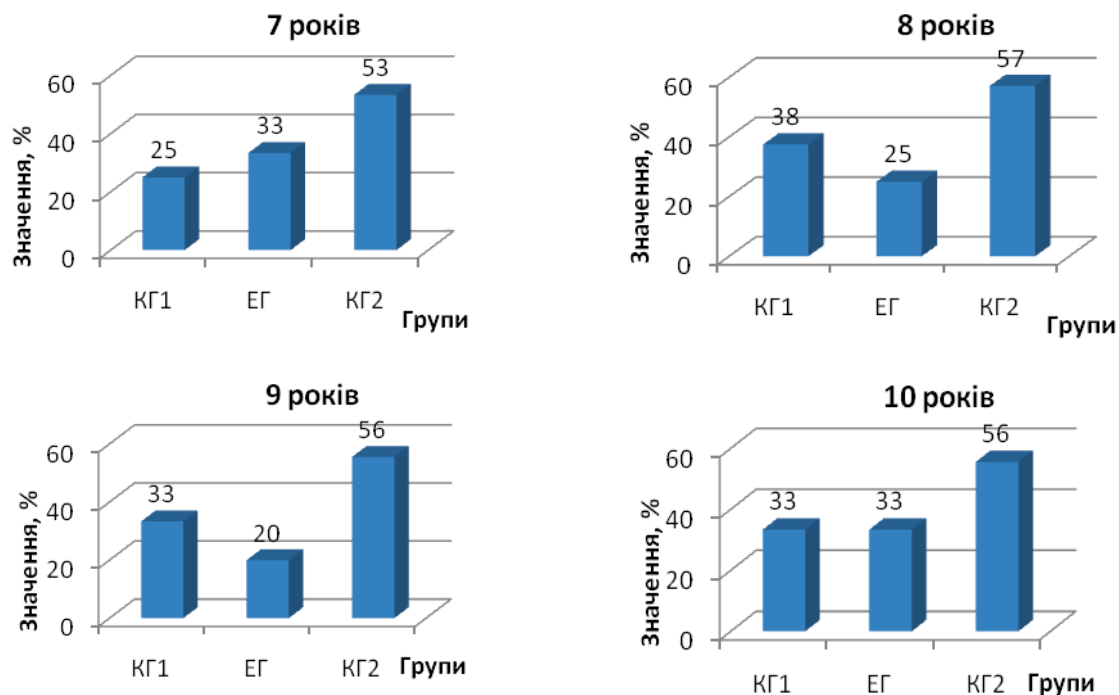

Рис. 3. Вихідні показники розвитку здібності до координованості рухів глухих хлопчиків 7–10 років та їх однолітків зі збереженим слухом за тестом “Визначення рухової пам’яті”

Дівчатка

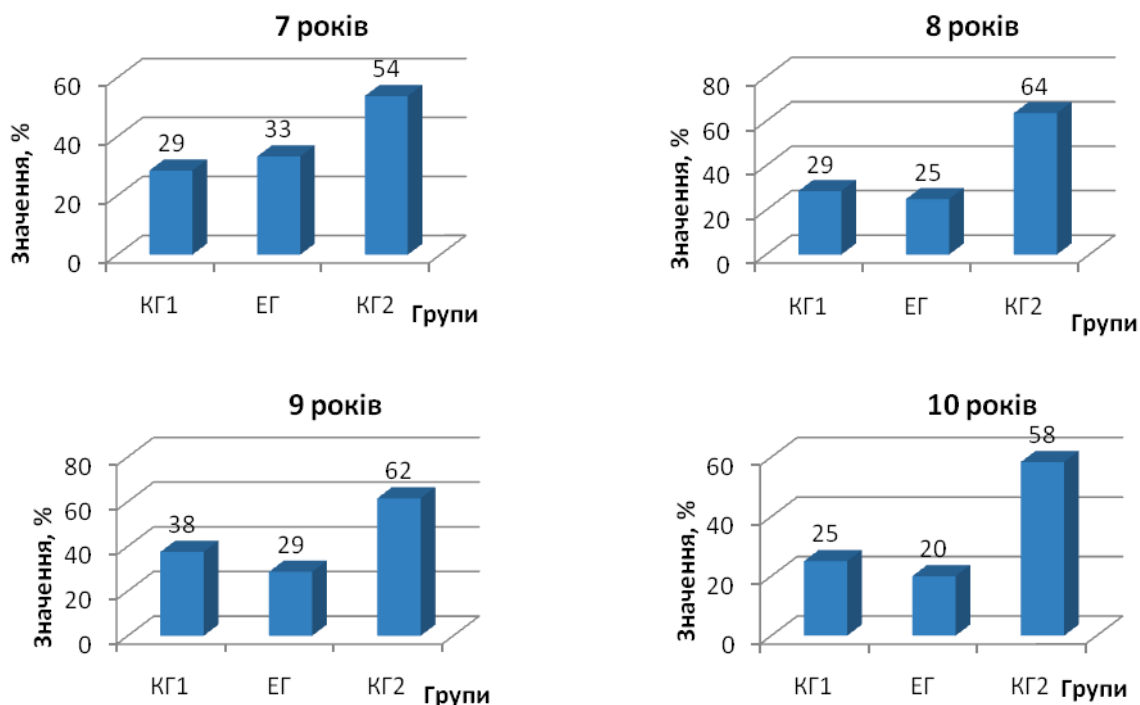

Рис. 4. Вихідні показники розвитку здібності до координованості рухів глухих дівчаток 7–10 років та їх однолітків зі збереженим слухом за тестом “Визначення рухової пам’яті”

Зміни показників за статевими ознаками в цьому тесті мають хвилеподібний характер. Так, результати дівчаток кращі ніж у хлопчиків у віці 7 років на 1,8%, а в 9 років – 6,4%. А хлопчики випереджують дівчат за результатами тестування у 8 років на 4,45%, а в 10 років – на 10,8%.

Більшості глухих дітей молодшого шкільного віку важко було швидко засвоїти запропоновані в тесті вправи, багато з них із цим завданням не впоралися зовсім. На уповільненість оволодіння дітьми з порушеннями слухової функції різними видами рухових дій також було вказано в працях Н. Байкіної [1], О. Гозової [3], І. Ляхової [7], В. Holland [14] та ін.

При розробці експериментальної методики корекції та розвитку здібності до координованості рухів глухих дітей молодшого шкільного віку, в основу якої покладено рухливі ігри й естафети, враховано загальнометодичні принципи фізичної культури (науковості, свідомості та активності, наочності, доступності, систематичності, міцності), соціальні принципи (гуманістичної спрямованості, неперервності фізкультурного навчання, соціалізації та інтеграції), а також спеціальнометодичні принципи адаптивної фізичної культури. Вони полягають у забезпеченні єдності діагностики та корекції, диференціюванні (об'єднання дітей у відносно однорідні групи з урахуванням віку, клініки основного дефекту, показників соматичного розвитку тощо) та індивідуалізації (врахування особливостей кожної дитини), компенсаторній спрямованості педагогічних впливів (використання збережених аналізаторів: зорового, тактильного, м'язово-суглобного).

Основною формою проведення занять із фізичного виховання з глухими учнями експериментальної групи був урок. Основним змістом занять із фізичного виховання глухих дітей молодшого шкільного віку були спеціально розроблені для цієї категорії дітей рухливі ігри, естафети, ігрові завдання, а також загальнорозвивальні вправи з предметами та без них, що проводили в ігровій формі, та інші засоби фізичного виховання, які були спрямовані на розвиток координованості рухів глухих дітей молодшого шкільного віку та покращення їх психоемоційного стану. На формувальному етапі педагогічного експерименту було апробовано 50 рухливих ігор та естафет, що використовували під час уроків із фізичного виховання.

Для розвитку здібності до координованості рухів глухих школярів на ігрових заняттях було використано такі методичні прийоми: зміна швидкості чи темпу виконання рухів за сигналом; виконання рухових завдань в умовах обмеженої опори; поступове ускладнення правил гри або умов естафети; зміна способу або напряму пересування в естафетах; зміна спортивного інвентарю й обладнання.

Враховуючи те, що компенсація порушення слуху відбувається, насамперед, завдяки зоровому аналізатору, під час проведення рухливих ігор із глухими дітьми молодшого шкільного віку було застосовано методи наочності, демонстрації, показу рухів. Для цього використовували: плакати із зображеннями, картки з малюнками та схемами рухів, із завданнями, покажчиками, орієнтирами – для формування наочно-дійових уявлень про

рухливі ігри або ігрові завдання, що вивчали; показ рухів у різних експозиціях зі словесним супроводженням учителя й одночасним виконанням вправ на наслідування; показ рухів з одночасною словесною інструкцією (описанням, поясненням) та уточнюючою мімікою, жестами, мовленням для зчитування з губ; спортивний інвентар і обладнання, різні за кольором, формою, величиною, вагою – для формування просторових уявлень; світлові, знакові, вібраційні сигнали для концентрації уваги, інформація про початок або припинення гри.

Дослідження здібності до координованості рухів у тестовому завданні “Переступання гімнастичної палиці (тест Павлика)” глухих дітей молодшого шкільного віку ЕГ і КГ1 після проведення формувального експерименту показало, що покращення результатів у перших було в середньому на 14,9% у хлопчиків та на 14,3% у дівчаток ($P < 0,05$), у других – у середньому на 3,7% у хлопчиків та на 3,6% у дівчаток.

Отже, у глухих дітей КГ1 спостерігалось несуттєве зростання абсолютних показників здібності до координованості рухів.

Аналіз отриманих результатів завдання “Тести-вправи для визначення рухової пам’яті” після проведення формувального етапу педагогічного експерименту вказує на істотне покращення абсолютних показників здібності до координованості рухів у ЕГ глухих дітей.

Треба зазначити, що в середньому результати тестів-вправ для визначення рухової пам’яті в глухих хлопчиків ЕГ були на 19,9% кращі ніж у їх глухих однолітків КГ1. Перевірка результатів на ймовірність підтвердила ефективність застосованих в експериментальній групі засобів, прийомів і методів навчання ($P < 0,05$).

Аналогічні результати були отримані в глухих дівчаток віком 7–10 років у процесі виконання вправ для визначення рухової пам’яті. Різниця результатів тестування між ЕГ і КГ1 становила в середньому 12,9%. У глухих дівчат молодшого шкільного віку ЕГ результати суттєво зросли (з 14,3% до 33,3%) ($tp > \alpha$). У глухих дівчаток КГ1 спостерігалася тенденція до зростання результатів, але їх підвищення було не таким суттєвим і становило в середньому 10,2%.

Незважаючи на те, що глухим дітям ЕГ так і не вдалося досягти результатів їх однолітків зі збереженим слухом КГ2, на підставі проведених досліджень можна говорити про зменшення розбіжностей між цими групами дітей 7–10 років за показниками здібності до координованості рухів.

Висновки. Отже, ефективність експериментальної методики розвитку координованості рухів глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор у процесі фізичного виховання підтверджується результатами прикінцевих зрізів. Вони засвідчили, що глухі діти 7–10 років експериментальної групи випередили своїх однолітків із втратою слуху контрольної групи за показниками розвитку координованості рухів на ймовірно значущу величину ($P < 0,05$) і наблизилися до показників дітей молодшого шкільного віку зі збереженим слухом.

Список використаної літератури

1. Байкина Н. Г. Диагностика и коррекция двигательной сферы у лиц с нарушением слуха : учебн. пособие / Н. Г. Байкина. – Запорожье : ЗГУ, 2003. – 232 с.
2. Боскис Р. М. Глухие и слабослышащие дети / Р. М. Боскис. – Москва : Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1963. – 335 с.
3. Гозова А. П. Психология трудового обучения глухих / А. П. Гозова. – Москва : Педагогика, 1979. – 216 с.
4. Засенко В. В. Сучасна система освіти для осіб з вадами слуху: стан, проблеми, перспективи / В. В. Засенко // зб. матеріалів I Всеукраїнської конф. з історії навчання глухих в Україні. – Київ, 2001. – С. 43–49.
5. Ильин Е. П. Психомоторная организация человека : учеб. для вузов / Е. П. Ильин. – Москва ; Санкт-Петербург : Питер, 2003. – 382 с.
6. Лещій Н. П. Розвиток координації рухів у глухих підлітків на уроках фізичної культури : дис... канд. пед. наук : 13.00.03 / Н. П. Лещій ; Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2004. – 220 с.
7. Ляхова И. Н. Коррекционное значение гимнастики в учебно-педагогическом процессе по физическому воспитанию глухих школьников младших классов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / И. Н. Ляхова. – Москва, 1992. – 26 с.
8. Мусатов И. Н. Ритмическое воспитание глухонемых детей : пособ. для учителей / И. Н. Мусатов ; под ред. М. Л. Шкловского. – Москва : Учпедгиз, 1941. – 104 с.
9. Пунина З. И. Ритмика в деле воспитания и обучения глухонемых / З. И. Пунина // Проблема воспитания слуха и речи в школе глухонемых. – Москва, 1985. – С. 132–141.
10. Сергієнко Л. П. Тестування рухових здібностей школярів : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / Л. П. Сергієнко. – Київ : Олімпійська література, 2001. – 440 с.
11. Теория и методика физического воспитания : учеб. для студ. вузов физ. воспитания и спорта : в 2-х т. // Общие основы теории и методики физического воспитания / ред. Т. Ю. Круцевич. – Киев : Олимпийская литература, 2003. – Т. 1. – 424 с.
12. Форостян О. І. Розвиток точності рухів у глухих школярів засобами фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / О. І. Форостян ; Інститут дефектології АПН України. – Одеса, 2001. – 19 с.
13. Ярмаченко М. Д. Проблеми інтеграції глухих в суспільство / М. Д. Ярмаченко // зб. матеріалів I Всеукраїнської конф. з історії навчання глухих в Україні. – Київ, 2001. – С. 63–66.
14. Holland B. F. A study of the reactions of physically normal, blind and deaf children to questions in a verbal intelligence test / B. F. Holland // Teachers Forum (Blind). – 1936. – IX. – P. 1–10.
15. Pavlik J. Zkusenosti s pousitim a vysledky obratnosniho testu “precracovani tyce” / J. Pavlik // Teor. Praxe tel Vych. – 1981. – № 12. – S. 745–748.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2016.

Голева Н. П., Ивахненко А. А. Способность глухих детей младшего школьного возраста к координированности движений и ее коррекция средствами физического воспитания

В статье исследованы особенности развития способности к координированности движений глухих детей начального звена обучения. Обозначено, что в исследовании принимали участие 242 ребенка 7–10 лет, из них 128 глухих детей. Определены показатели развития способности глухих детей в координированности движений и по сравнению с их сверстниками с сохраненным слухом. Выявлено отставание вышеуказанных показателей глухих детей младшего школьного возраста по сравнению с их

сверстниками с сохраненным слухом. Экспериментально проверена эффективность коррекционного воздействия специально подобранных подвижных игр на способность к координированности движений глухих детей младшего школьного возраста.

Ключевые слова: дети, школа, глухота, координированность, движения, коррекция.

Goleva N., Ivahnenko A. The Ability of Deaf Children of Primary School Age to Koordinovannosti Movements and Its Correction by Means of Physical Education

In the article the features of development of the capacity for co-ordination of movements of deaf children of primary-level education. The study involved 242 children 7–10 years, of which 128 deaf children. Defined development indicators abilities of deaf children in the co-ordination of movements and compared to their peers with hearing conservation. Revealed the above indicators lag deaf children of primary school age compared to their peers with hearing conservation.

Experimentally verified the effectiveness of the corrective influence of specially selected outdoor games on the ability to co-ordination of movements of deaf children of primary school age. Effectiveness of experimental methods of coordination of movements deaf children of primary school age means outdoor games in physical education confirmed by the final cuts.

At the molding stage of pedagogical experiment was tested 50 mobile games and relay races, used during physical education lessons. To develop the capacity for coordinated movements of deaf students in game sessions are used instructional techniques, changing speed or tempo of movements on the signal; performance of motor tasks in reduced support; gradual complications rules or conditions of the relay; change in the way or direction of movement of the relay; change sports gear and equipment.

Given that the compensation of hearing loss is primarily due to the visual analyzer during outdoor games with deaf children of primary school age were used methods of presentation, demonstration, showing movements. They showed that deaf children 7–10 years of experimental group outperformed their peers with hearing loss in the control group in terms of coordination of movements on the likely significant value ($P < 0.05$) and approached to that of children of primary school age with preserved hearing.

Key words: children, school, deafness, coordination, movement correction.